

NESÂÎ, TEFSİRİ VE TEFSİRDEKİ METODU

1- Hayatı

2- Tefsiri

3- Tefsirdeki Metodu

I- HAYATI

Arş. Gör. Mustafa ÜNVER

İmam, muhaddis, şeyhu'l-İslam, hadis tenkitçisi, kadı ve hafız gibi lakaplarla tanınan (1) Nesâî'nin tam ismi, Ebu Abdırâhman Ahmed b. Şuayb (2) b. Bahr b. el-Horosânî en-Nesâî'dir.

Kaynakların H. 215 yılında doğduğunda ittifak ettiği (3) müellifimize, Horosan'da bir şehir olan "Nesa" dan olması sebebiyle Nesâî denmiştir. (4)

Yaşlı olmasına rağmen kırmızı ve güzel yüzlü birisiydi. Kaba kumaşlı ve yeşil renkli elbiseleri tercih ederdi. Hadis dinlemeyi (Sémâ) çok seven bir insan olan Nesâî, iyi yetiştirilmiş semiz ve büyük horozları çok fazla yedi. (5)

Nesâî, bir gün oruç tutar, bir gün iftar ederdi. (6)

Buraya kadar anlatılanlardan sonra Nesâî'nin tipolojisini şöyle çizebiliriz:

Heybetli, vakarlı, parlak ve güzel yüzlü bir görünüme sahip olan müellifimiz güzel elbiseler giymeyi severdi. Sağlığına ve bir takım psikolojik kurallara riayet eder aynı titizliği hanımları arasında adaleti sağlama konusunda da gösterirdi. Davut orucu tutar ve her gün aynı miktarda yemek yedi. Sünnet ve nafilelere önem verir, hac ibadetine devam eder ve sultanların meclislerinden mümkün merteye uzak durmaya gayret ederdi. İzzet-i nefsine düşkün bir alimdi.(7)

1. Nesâî, Tefsiru'n-Nesai, Mukaddime, I. 28.

2. Her ne kadar el-Bidaye ve'n-Nihaye (XI, 123); Vefeyatu'l-A'yan (I, 59, 60) ve el- A'lam (I.171) adlı eserlerde, babasının isminin Ali olduğu söyleniyorsa da, "Tefsiru'n-Nesâî"ye mukaddime yazan araştırmacı doğrusunun Şuayb olduğunu, herbiri Nesâî'nin öğrencileri olan Ebu Bişr ed-Dulâbî, Tahâvî ve Taberânî'ye dayanarak ifade etmektedir. Bkz.Tefsir, I. 28.

3. İbnu'l-Esir, Camiu'l-Usul'ün mukaddimesinde (I, 195). Suyûtî'de, Husnu'l-Muhâdarâ'ta, Nesâî'nin doğum tarihinin 225 olduğunu söylemektedirler ki bunun yanlışlığı ortadadır. Çünkü müellif hadis öğrenmek için Kuteybe'ye - ileride de geleceği gibi- 230'da gitmiştir. Bu yanlışlığı kabul edecek olursak onun beş yaşında gittiğini düşünmemiz gerekecektir. Tefsir, I. 30. (2 numaralı dipnot)

4. Ayrıca bu beldeye, kadınlar manasına gelen Nesâ isminin niçin verildiği hakkında bkz. Tefsir, I. 29.

5. ez-Zehabî, Tezkiratu'l-Huffaz, II. 241 ve Siyeru A'lâmî'n Nübelâ, XIV. 128.

6. İbnu'l-Esir, el-Bidaye ve'n-Nihaye, XI.123; İbnu Hallikan, Vefeyâtu'l-A'yan, IIO ; Tacüddin es-Sübki, Tabakâtü's-Şâfiyyetu'l-Kübra, II.83 ; Tezkira, II.241 ; Tefsir, I.33,34.

7. Bidaye, II.123; Tefsir, I.34,35.

Mısır ve Hıms'da kadılık görevinde bulunmuştu. (8)

Ciddi olarak ilme ilk defa 230 yılında -onbeş yaşındayken - Kuteybe b. Said'e giderek başlamış ve ondört ay ona talebelik yapmıştır(9). Es-Sünenü's-Suğra adlı eserindeki 682 rivayeti Kuteybe'den nakletmiştir. (10)

İlim uğrunda, Horosan, Hicaz, Irak, Mısır, Şam, Mezopotamya (el-Cezira), Basra, Kûfe, Bağdat, Kazvin ve Suğur gibi memleketlere seyahat etmiştir. (11)

Bu seyahatlerinde Nesâî, pek çok alime talebe olma fırsatını elde etmiştir. Mesela:

Horosan'da: Kuteybe b. Said, Ali b. Haşrem, Ali b. Hucr,

Basra'da: Abbas b. Abdilazim el-Anberî, Muhammed b. el-Müsenna, Muhammed b. Beşşar-Bûndâr-ve Amr b. Ali,

Mısır'da: Yunus b. Abdil'a'la, Ahmed b. Abdirrahman b. Vehb, Leys b. Sa'd, Leys'in sahabı ve diğerleri,

Bağdat'da: Muhammed b. İshak es-Sağani, Abbas b. Muhammed el-Duvrî, Ahmed b. Menî,

Ayrıca, İshak b. Raheveyh, Ebu Yezid el-Cürmî, Muhammed b. Râfi', Süveyd b. Nasr, Muhammed b. Nasr el-Mervezî, Amr b. Zürara, Hişam b. Ammar gibi isimler hocaları arasında zikredilebilir. (12)

Zehebî de, Siyer'inde (13) hocalarından yetmiş beş tanesinin isimlerini vermektedir.

Es-Sünenü's-Suğra ve es-Sünenü'l-Kübra adlı eserlerinde toplam 450 hocadan hadis rivayet etmiştir.(14)

Hocalarının tümü de ilmi seviye ve üstün şahsiyetleri teslim edilmiş kimselerden oluşmaktaydı. Sözelimi, talebesi Taberânî'nin (öl. 360) hadis aldığı 1300 şeyhi vardır. Ama bu kimselerin çoğunluğu metruk, zayıf veya tanınmayan kimselerdir. Buna karşılık, Nesâî'nin hocaları, Taberânî'ninkilere nisbette az sayıda bile olsa, seviyeleri çok üstündür. (15)

8. Bidaye, II. 124 ; Tefsir, I. 35.

9. Tabakat , II. 83 ; Tezkira, II. 241; Tefsir, I. 31.

10. Tefsir, I. 31.

11. Tezkira, II, 241; İbnu'l-İmad el-Hanbelî el-Akn, Şezerâtu'z-Zeheb, II. 239; Tefsir, I. 31.

12. Tabakat, II. 83; Tezkira, II. 241; Siyer, XIV. 125, 126.

13. XIV. 125, 126, 127.

14. Tefsir, I. 37.

15. A.g.e., I.37.

Talebelerinin başlıcaları ise şu isimlerden oluşmaktadır. (16)

Ebu Avane Ya'kub b. İshak el-İsfirâiyî, Ebu Ca'fer et-Tahâvî, Ebu'l-Kâsım et-Taberânî, Abdullah b. Adiyî'l-Cürcânî, İbnu Nahhas, İbnu Hibban el-Büstî, Muhammed b. Am b. Musa el-Ukaylî, Ebu Said b. Yunus, Ebu Bişr ed-Dûlâbî, Huseyn b. Muhammed en-Neysâbü'rî, Hamza el-Kinânî, Ebu Bekr Ahmed b. es-Sünnî, Muhammed b. Abdillâh b. Hayyûye ve diğerleri.

Bütün alimler, Nesâî'nin ilmini, güvenilirliğini ve ilimdeki derinliğini kabul eder mahiyette bir takım açıklamalarda bulunmuşlardır. Mesela bunlardan, Dârakutnî şunları söylemektedir:

"Nesâî, devrinde adı hadis ilminde geçen herkesin önündedir. (17) İbnu'l-Haddad Ebu Bekr eş-Şafii çok hadis bildirdi ve Nesâî'den başkasından da hadis almamıştı. (18)

Dârakutnî'nin, Nesâî'nin, Sünen'ine "Sahih" adını vermesi belki de bundan dolaydır. (19)

İbnu Mende ise, "Sahih hadis toplayan, hadisin sabit olanını illetlisinden, doğrusunu eğrisinden ayıran dört kişi vardır: Buhârî, Müslim, Ebu Davud ve Nesâî" (20) demektedir.

Ebu Ya'la el-Halîf de, "İrşad" da (21) onun hakkında şunları söylemektedir:

"Nesâî, hafız ve işini çok sağlam yapan (mutkin) bir şahsiyettir. Ulema da hıfz ve sağlamlığında şüphe etmemiştir. Cerh ve ta'dilde sözü senet kabul edilen bir imamdır."

Aynı şekilde Tâcüddin es-Sübkî de,

"Üstadımız Zehebî'ye, Müslim'in mi yoksa Nesâî'nin mi daha hafız olduğunu sordum, Nesâî cevabını aldım. Aynı soruyu İmam el-Vahid'e de yönelttim ondan da aynı cevabı aldım." demektedir. (22)

Halîfî'nin de yukarıda işaret ettiği gibi gerçekten Nesâî, rical ilminde de otorite bir isimdi. Rical hususunda ağır şartları vardı.

16. Tabakat, II. 84; Tezkira, II. 241; Siyer, XIV. 127; Tefsir, I. 42.

17. Tabakat, II. 84; Tezkira, II. 701 (Daru İhyai't-Turas); Siyer, XIV. 31; Tefsir, I.63,64.

18. Bidaye, XI. 124; Tabakat, II, 84; Tezkira, II. 242.

19. Bidaye, XI. 124; Tefsir, I. 64.

20. Tefsir, a.g.y.

21. A.g.y.

22. Tabakat, II. 84.

Mesela konuyla ilgili olarak Ebu Ali el-Hafız şunları söylemektedir:

"Nesâî'nin ricaldeki şartı, Müslim'inkinden daha ağırdı. O, gerçekten hadis ilminde bir otoriteydi."(23)

Yine İbnu Tahir de şunları söylemektedir:

"Bir raviyi, Sa'd b. Ali'ye sordum. Bana o zatın sika olduğunu söylemesi üzerine ona,

Ama o kimseyi, Nesâî zayıf addetmiştir, dedim. Bunun üzerine bana şöyle karşılık verdi:

Oğlum, bilmelisin ki Ebu Abdırrahman'ın (Nesâî) rical konusundaki şartı, Buhari ve Müslim'in şartlarından daha ağırdır."(24)

Öyle inanıyoruz ki, ortaya konulan eserler büyük ölçüde müelliflerinin fikirlerini, ilimdeki ciddiyet ve konularını, kafa yapılarını ve hatta şahsiyetlerini yansıtan birer ayna pozisyonundadırlar.

Binaenaleyh, üzerinde durduğumuz büyük imam Nesâî'nin şahsına yapılan övgü ve sitayişlerin bir o kadarı da eserlerine yapılmıştır.

Mesela, Hakim en-Neysaburi, Ma'rifetu Ulumi'l-Hadis adlı eserinde, "Nesâî'nin Sünen'ine bakan herkes kelamının güzelliğine hayran kalır" demektedir. (25)

Halılı yine İrşad'da şöyle söylemiştir:

"Nesâî'nin Sünen'i Buhari, Müslim ve Ebu Davud'un eserleriyle birlikte anılır. Eseri alimler tarafından hüsn-ü kabul görmüştür."(26)

"Nesâî'nin eseri, diğer bütün eserlerin en şerefliisidir. İslami ilimler sahasında henüz böyle bir eser ortaya konmuş değildir" ifadelerini de, İbnu Hayr, Fihrist'inde zikretmektedir. (27)

Amelde şafî mezhebine tabii olan Nesâî'nin (28) itikadi durumuna gelince, üzümlere ifade etmeye mecburuz ki, haksız yere bir takım ithamlara maruz kalmıştır. Pek çok kaynak onun, Şia'ya mensup olduğu yolundaki söylentileri nakletmektedir. (29)

23. Bidaye, XI. 123.

24. Tabakat, II. 84; Tezkira, II. 242; Siyer, XIV. 131; Daha geniş bilgi için bkz. Tefsir, I. 63-66.

25. Tefsir, I. 66.

26. Aynı Yer

27. A.g.e., I. 66, 67.

28. A.g.e, Tefsir, I. 55.

29. Vefeyat, I. 59; Bidaye, XI. 124; Tezkira, II. 242; Siyer, XIV.133; Tefsir, I.69. 70.

Kaynaklara göre onun bu Şii damgasını yemesine vesile olan olay, kendilerine şeyhayn denilen Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer'in faziletlerini içeren bir eser telif etmeden evvel Hz. Ali'nin faziletleri ile ilgili olan "el-Hassâis" adlı eserini ortaya koymuş olmasıdır. (30)

Kanaatımıza göre bu, onun Şia damgasını yemesini hak ettirecek bir sebep değildir. Çünkü bizzat bu davranışının sebebini bizzat kendisi şöyle izah etmektedir:

"Şam'a gittiğimde, insanların Hz. Ali'den yüz çevirdiklerini ve hatta nefret ettiklerini gördüm. Allah'ın onlara hidayet vermesine vesile olması için bu kitabı yazdım." (31)

Zaten daha sonra da sahabenin fazileti ile ilgili eserini telif etmiştir.

Toplumumuzun belli bir kesimindeki müslümanlar olarak içimizdeki, bir insanı toptan karalamaya meyyal alışkımız, pek çok alim hakkında fonksiyonunu icra ettiği gibi, Nesâf hakkında da gerçekleşerek ve ona Ehl-i Sünnet ismini çok görerek, Şia damgasını vurmuştur. Gördüğümüz kadarıyla aynı acımasız ve tehlikeli açmaz, biz müslümanları belki o çağdan daha şiddetli bir biçimde bugün de, tehdit etmektedir.

Oysa bizler öyle bir dinin mensuplarıyız ki, Kitab'ımız bize, kesin olarak bilmediğimiz şeylerin ardına düşmememizi (32) ve bize bir haber geldiğinde o haberi ve getirenini iyice araştırıp tetkik etmemizi (33) emreder.

Bundan dolayı, acilen, insanlara haklı ya da haksız damga vurma toptancılığından kurtulmamız gerekmektedir. Şunu her zaman gözönünde tutmak mecburiyetindeyiz ki, hiçbir insan kusursuz ve mükemmel değildir. İslam ahlakına göre, bir insanın doksandokuz kötülüğünün yanında sadece bir iyiliği olsa, o kimseye iyi bir insan dememiz için yeterli sebebimiz vardır.

Bir adam Nesâf'ye gelerek,

Niçin Muaviye hakkında bir "Fadâil" kitabı yazmıyorsun? diye sorması üzerine şu cevabı vermiştir:

"Ben, Muaviye hakkında ne yazayım? Zira onunla ilgili şu hadisten başkasını duymuş değilim.

30. Tefsir, I. 70, 71.

31. Vefeyat, I. 59; Tabakat, II. 84; Şezerat, II. 240, 241; Tezkira, II. 242; Siyer, XIV. 129; Tefsir, I. 71.

32. 17. İsra, 36.

33. 49. Hûcurat, 6.

" لا اشبع الله بطنه "

"Allah onun kamını doyurmasın" (34)

Bu cevap üzerine soru soran kimse donup kalır. (35)

Gerçekten Nesâî'nin bir Şii olduğunu iddia etmek, hakkında verilmiş haksız ve insaf ölçüleriyle bağdaşmayan bir karardır. Çünkü, es-Sünenü'l-Kübra'sından seçtiği sağlam hadislerden müteşekkil olan (36) es-Sünenü's-Suğra bir başka adıyla el-Müctebâ veya el-Müctenâ ismindeki eserin "Kitabu'l-Îmân ve Şerâiih" (37) kısmına bakıldığı zaman onun akidesinin "ehl-i sünnet ve'l cemaat" olduğu kesinlikle görülecektir. (38)

Yine onun ehl-i sünnet inancında olduğunu göstermesi açısından şu olayı da zikretmek faydalı olacaktır.

Mısır kadısı Ebu'l Kasım es-Sa'dî, Nesâî'den şu haberi nakletmektedir. Muhammed b. A'yun, Abdullah b. Mübarek'e, falan kimsenin şöyle dediğini söyleyerek kendisinin bu konuda ne düşündüğünü sorar.

Her kim, "Hiç şüphe yok ki, Ben Allah'ım. Benden başka hiç bir ilah yoktur. Öyleyse Bana kulluk et." (39) ayetinin mahluk olduğunu söylerse kafir olur.

Buna cevaben, İbnu'l Mübarek o adam doğru söylemiş, dedi.

Nesâî de bunun üzerine, "Ben de aynı görüşeyim" diye ekledi. (40)

Müellifimiz, ardında pek çok eser bırakan müelliflerdendir. Eserlerinin başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz: (41)

- es-Sünenü's-Suğra (el-Mücteba)
- es-Sünenü'l-Kübra
- el-Cerh ve't-Ta'dil
- el-Künâ
- Kitabu'l-Hasâis fî Fadl'i Ali b. Ebî Tâlib

34. Hadisin siyâkı için bkz. Müslim, 45. Birr, 25, Hadis no:96, IV. 2010.

35. Vefeyat, I. 59; Tabakat, II. 84; Şezerat, II. 240, 241; Tezkira, II.242; Siyer, XIV.129; Tefsir, I. 71.

36. İ. Lütfi Çakan, Hadis Edebiyatı, s. 86, 87.

37. Nesâî, Sünen, VIII. 93.

38. Tefsir, I. 69.

39. 20. Ta-Ha. 14.(Daru İhyai't-Turas)

40. Tezkira, II. 700 (daru İhyai't-turas); Siyer XIV. 127-133; Tefsir, I. 69.

41. Brockelmann, I. 171; Esmâü'l-Müellifin, I. 56, Eserleri hakkında daha geniş bilgi için bkz Tefsir, I. 78-83.

Nesâî'nin ömrünün son yıllarına doğru Mısır'dan ayrılmasıyla ilgili olarak, "Tarih" adlı eserindeki Mısır'la ilgili bölümde Ebu Said Abdurrahman b. Ahmed şu bilgileri vermektedir:

"Nesai, Mısır'a çok önceleri geldi. Hadis ilminde sika, hucet ve hafız bir şahsiyetti. H. 302 yılının zilkade ayında Mısır'dan ayrıldı." (42)

Mısır'dan sonraki ikamet yeri olan Şam'da, Muaviye taraftarları kendisinden, onun fazileti, hakkında hadis rivayet etmesini istediler. Ama o, Muaviye hakkında daha önce geçen hadisten (43) başkasını bilmediğini, bırakın fazileti, hatalarını da gizlediğinden dolayı başa baş çıktığı için Muaviye'nin şükretmesi gerektiğini söylemesi üzerine, Muaviye taraftarları, Nesâî'yi dövmeye ve yumurtalıklarını tekmelemeye başladılar. Onu döve döve mescidden çıkarttılar. Hasta halinde Mekke'ye veya sahih olan kavle göre Filistin'in birbeldeşi olan Ramle'ye sürüldü ve o yıl orada vefat etti.(44)

Bir başka görüşe göre de, Hariciler tarafından şehit edilmiştir(45)

Yukarıda zikredilen olay sonucu Mekke'ye gelip orada öldüğünü Darakutnı de kabul etmektedir. (46)

Vefatının Mekke'de olduğunu söyleyenlere göre kabri de Safa ile Merve arasında olan (47) Nesâî'nin ölüm tarihinin ise H. 303 olduğunda ihtilaf yoktur.

2- TEFSİRİ

Nesâî'nin tefsirle ilgili bu eserinin tam ismi, asıl olarak kabul edilen nüshadan anlaşıldığına göre, "Tefsiru'l Kur'ani'l Azîm"dir.

İbn'u Hayr el-İşbîlî, Fihrist'inde, Hafız el-Mizzî, "Tuhfetu'l Eşraf"da, Hafız ez-Zehebî, "Siyer" ve "Tarihu'l İslam" adlı eserlerinde, İmam Zeyleî, "el-İsâf fî Tahrici'l-Keşşâf" da, İbn-i Kesir'de, "Tefsiru'l Kur'ani'l Azim" inde ve daha pek çok alim eserlerinde, onun bu tefsirine atıfta bulunmuşlardır. (48)

42. Vefyat, I. 60.

43. "Allah, onun karnını doyurmasın" hadisi, bkz. 34 no'ludip.

44. Vefeyat. I. 59; Tabakat, II. 84; Tezkira, II. 701 (Daru İhyâi-Turas); Siyer, XIV. 132, 133; Bidaye, XI. 124; Tefsir, I. 84, 85; er-Risaletü'l-Müstatrafe, s. 12.

45. Tabakat, II. 84.

46-44 no'lu dipnot.

47. Tabakat, II. 84; Tezkira, II. 243.

48. Tefsir, I. 91...

Nesâî'nin bu eserinin müstakil bir eseri olup olmadığı hususu ihtilaftır. Zehebî (49) ve İbn-i Hacer gibi alimlere bakılacak olursa, eser müstakil bir cilt halindedir. (50) Ama doğru olan, bu eserin, musannıfın " es-Sünenü'l- Kübra" adlı eserinden bir bölüm olduğudur. (51)

Belkide, Brockelmann'ın Nesâî'nin tefsirinden hiç söz etmemesinin sebebi de budur.(52)

Söz konusu bu eser, 1990 (h.1410) senesinde, Müessesetü'l-Kütübi's-Sekafiyye tarafından iki cilt halinde Beyrut'ta basılmıştır.

Eserin tahkik ve tahriri, Sabri b. Abdî'l-Halîk ve Seyyid b.Abbas el-Cüleymî isimlerindeki iki zat tarafından yapılmıştır.

Yine eserin gün yüzüne çıkmasına vesile olan ilim adamlarından öğrendiğimize göre h.1401 yılında Pakistan'da bulunan bir üniversitede, konusu "Tefsiru'n-Nesai" olan bir doktora tezi yapılmış olup aynı eserin tahkik ve tahriri de çalışılmıştır. Ama sözkonusu tezde hadislerin hepsinin tahriri yapılmamakla beraber, hükümleriyle ilgili değerlendirmeler de mevcut değildir.(53)

Tahkikli eser, dört bölüme ayrılmıştır.

Birinci bölüm oldukça hacimli bir girişten müteşekkildir. (1/5-150).

Bu bölüm üç ana başlıktan oluşmaktadır. İlk kısmında, genel olarak tefsir ilminin doğuşu, gelişimi, Sahabe ve Tabiin dönemlerindeki tefsir hareketleri gündeme getirilmektedir. (1/5-25)

İkinci kısmında ise geniş bir şekilde İmam Nesâî'nin biyografisi işlenmektedir. (1/27-89)

Giriş kısmının son başlığında ise, Kitabu't-Tefsir adlı eserimiz değişik yönlerden tanıtılmaktadır. (1/90-150)

Eserin ikinci bölümü ise kitabın aslından oluşmaktadır. Bu bölüm yani eserin orijinal kısmı, Kitabu't-Tefsir başlığından sonra besmele, hamdele ve salve'nin ardından, önsöz

49. Siyer,XIV.133 Tefsir,I.94.

50. Tefsir,I.94

51. A.g.e.,I.91.

52. B.k.z., Brockelmann, I. 171

53. Tefsir,I.120.

diyebileceğimiz bir küçük kısım gelmektedir. Ve bu kısımda ise, eserin bize kadar ulaşmasına vesile olan Hamza el-Kennâî'nin imam Nesâî'ye kadar varan isnad zinciri yer almaktadır.

Eser, Fatıha suresiyle başlayıp İhlas suresiyle son bulmaktadır. Toplam 105 surenin çeşitli ayetleriyle ilgili 735 hadis bulunan bu bölüm birinci cildin 151. sayfasından ikinci cildin 571. sayfasına kadar devam etmektedir.

Bu bölümde Nesâî, inceleyebildiğimiz kadıyla, sadece hadisleri sıralamakla yetinmiş, alışılmış manada bir Kur'an tefsiri yazma gayreti içerisine girmemiştir. Bu yönden, eserin orijinal bir yönü bulunmamaktadır.

Kanaatımızca esere apayrı bir değer kazandıran kısım, hadislerin tahriclerinin yapıldığı dipnotlar bölümüdür. Çünkü burada sadece hadislerin kaynaklarını vermekle yetinilmemiş aynı zamanda, hadislerin tenkitleri de yapılarak ilgili hüküm verilmiştir. Rical tenkidinin yanında, bugüne kadar maalesef pek fazla görmediğimiz metin tenkidine de yer verilmiştir. İsnadı tartışma kabul etmeyecek kadar sahih olan hadisler, metin tenkidine tabi tutularak, tutularak, konuyla ilgili tartışma ve ihtilafların gündeme getirildiği bölümlerle de yerlerle de zaman zaman karşılaşılmaktadır. (54) Bu yönden, eserin tahkik ve tahririni gerçekleştirmiş olan araştırmaları tebrik ederek onlara teşekkür etmenin ilmi bir borç olduğu inancını taşımaktayız.

Bazen de, araştırmacılar metinde geçip de fazla bilinmeyen kelimeleri tahririnin sonunda açıklamışlardır. (55) bazı yerlerde de, hadisin arzettiği öneme işaret etmişlerdir. (56)

Eserin üçüncü bölümünde ise, araştırmacılar tarafından konmuş olan bir ek vardır ve iki kısımdan oluşmaktadır. (II,573-629)

İlk kısımda, Hafız el-Mizzî'nin "Tuhfetü'l-Eşraf bi Ma'rifeti'l Etraf" (57) adlı eserinde Nesâî'nin tefsiri ile ilgili bazı gözden kaçmış olan noktalara işaret edilmektedir. Mesela, Mizzî'nin eserinde zikredip de, Nesâî'nin tefsirine yahut diğer hadis kitaplarına atfetmediği hadis. (1,275, Rakam No: 74) veya Nesâî'ye atfedip de tefsirine atfetmediği hadis. (1,429-Rakam No: 159). Bunun gibi toplam 7 noktaya dikkat çekilen birinci kısmın (II,575-576) ardından zeyle esas teşkil eden kısım gelmektedir.

54). Mesela böyle bir örnek için bkz. Tefsiru'n-Nesai, I. 201, Rakam No: 30. , Burada, Müslim'in problemli hadislerinden addedilen bir hadis tartışılmaktadır. Mezkûr hadis, kainatın yedi günde yaratıldığını, -Kur'an ise bunu altı gün olarak ifade etmektedir.(7.Araf,54)-söylemektedir.

55). Mesela bkz. I.169, Rakam No:8.

56). "Faide" başlığı altında, ilgili hadisin değişik yönlerden önemine işaret edilmektedir. Böyle bir misal için bkz.I.163, Rakam No: 5.

57). Zaman zaman hadislerin kaynağını bulmakla ilgili eserler telif edilmiştir. Çoğunlukta belli eserleri kapsayan bir takım çalışmalar yapılagelmiştir. Bu tür çalışmaların ilki Etraf Kitaplarıdır. İşte Hafız el-Mizzî (741/1340)'nin "Tuhfetü'l-eşraf bi ma'rifeti'l etraf" isimli eseri de kütüb-ü sitte üzerine yazılmış, 19595 hadis ihtiva eden bir etraf kitabıdır. ÇAKAN, İsmail Lütfi.Hadis Edebiyatı,2.Baskı, s.197.

İkinci kısımda ise yine Hafız el-Mizzî, Tuhfetü'l-Eşrafta bir takım hadisleri zikrederek Nesâî'nin tefsirine atfetmiştir. Ama söz konusu hadisler Nesâî'nin tefsirinde bulunmamıştır.

Bu kısımda ise toplam 31 hadis verilerek eserdeki hadislerin yekünü 766 'ya yükselmiştir. (II,577-628)

Eserin son yani dördüncü bölümünde ise, eserden istifade etmeyi kolaylaştıracak 12 fihriste yer verilmiştir. (II,632-894)

3- TEFSİRDEKİ METODU

Nesâî'nin tefsiri görünüşte, diğer hadis kitaplarında yer alan "Kitabu't-Tefsir"lerden farklı bir özelliğe sahip olmamakla birlikte, bazı teknik diyebileceğimiz hususiyetlerden dolayı önem arz etmektedir.

İmam Nesâî'nin, tefsirle ilgili bu kadar çok hadisi bize ulaştırması yukarıda zikredilen hususiyetlerden birisidir. Zira, gerçekten hiç bir hadisci yekün olarak bu kadar çok hadisi bize tefsir bölümü altında rivayet etmemiştir. Mesela: Buhari, "Sahih"inde 465 hadis rivayet ederken Müslim ise "Sahih"indeki tefsir bölümünde sadece 18 hadis rivayet etmektedir. Ebu Davud'un "Sünen"inde ise zaten böyle bir bölüm yoktur. Bu eserdeki bölüm, tefsirle ilgili olmayıp harfler ve kıraatlar ile ilgilidir. Tirmizî'nin "Sünen"indeki tefsir bölümünde her ne kadar 470 rivayet bulunmakta ise de bu rivayetlerin 330 'u sahihtir. Yine İbn-i Mace'nin "Sünen"inde de böyle bir bölüm yoktur. (58)

Bu özelliğinin yanında, bizzat Nesâî'nin ilmi yeteneğinden kaynaklanıp da, eserine de yansıyan bir takım farklı meziyetleri de vardır.

Nesâî'ye ait olan bu Tefsir'de bulunan hadislerin, Kur'an ayetleriyle son derece uyum ve tenasüp içerisinde olmasıyla birlikte eserin tasnif ve tertibinin son derece güzel olması, bu meziyetlerin bir tanesidir.

Daha önceden de zikredildiği gibi, bu eserde, 105 sureyle ilgili 418 ayet ve sure başlıklarının tefsirlerine taallük eden 735 hadise yer verilmiştir. Ana başlığın altına konan hadislerin başlıklarla son derece ilgili ve uyum içerisinde olması Nesâî'nin ilmi maharetini göstermesi açısından zikredilmeye değerdir.

Sözgelimi Bakara suresinin tefsiri sadedinde 53 ayetle ilgili toplam 76 hadis

58). Tefsir, I:104,105.

Yine aynı şekilde Nesâî bazan da mutlaka bir ayetin tefsiriyle ilgili bir hadis zikretme gayreti içerisinde girmeye kendisini zorlamaz. Mesela: "...Onlar, bir başka konuyu konuşmaya geçemedikleri müddetçe yanlarında oturma..." (59) ayetinin tefsirinde şu hadisi zikreder: "Konuşurken yalan söyleyen ve bu davranışıyla (maskaralık yaparak) insanları güldüren kimsenin vay haline,vay haline" (60)

Bundan sonra her ne kadar ayetle doğrudan ilgili olmamasına karşın, konuyla bir bağ kurarak, "Münafığın Alameti" başlığı altında da, Ebu Hureyre'nin, Hz. Peygamber (S.A.V)'den rivayet ettiği şu hadisi nakleder: "Münafığın alameti üçtür. Konuştuğu zaman yalan söyler, kendisine bir şey emanet edildiğinde (o şeye) hiyanet eder ve söz verdiğinde sözünde durmaz."(61)

Eserin bir başka hususiyeti de, iki ya da daha fazla şeyden aldığı aynı hadisi zikrederken, hadisi bir isnadla vermesidir. Özellikle bu metodu bariz bir şekilde Müslim'in kullandığını bilmekteyiz.Buna misalde, 267 (I, 594), 297 (I, 634) ve 321 (I, 672) numaralı hadislerdir.

Aynı şekilde, bazı ravilerin tanınması için kısa açıklayıcı bilgiler sunması da önemlidir. Mesela, II numaralı hadisin isnadında Muhammed adında bir ravi geçmektedir. Onun kim olduğunun bilinmesi için "Abdullah b. Numeyr'in oğludur" açıklamasını vermektedir. (62)

İsnad zincirindeki raviler hakkında cerh ve ta'dil bilgileri verdiği de bir yerde görülmektedir. 719 numaralı hadisin isnadında bulunan Amir b. İbrahim hakkında "İnsanların hayırlılarından ve hadiste de sikadır." ibaresi geçmektedir.(63)

Metin ve senet ihtilafları üzerinde durduğu yerler de azdır. Buna da örnek olarak 212 numaralı hadisi verebiliriz. "...kendisine ayetlerimizi vermiştik de o, bu ayetlerimizden sıyrılıp (imandan) çıkmıştı..." (64) ayetinin Ümeyye b. Ebi Salt için mi yoksa Bel'am için mi nazil olduğu ihtilafıdır. (65)

Eserin bir diğer meziyeti de gereksiz tekrarlardan kaçınılmış olmasıdır. 735 hadisten tekrar ettiklerinin sayısı 75'tir. Bu tekrarları da bir faydaya müstenit olmuştur.

59. 4. Nisa, 140.

60. Tefsir, I. 410, Rakam no: 146.

61. A.g.e., I. 411, Rakam no: 147.

62. A.g.e., I. 172, Yine bir başka misal için bkz. I. 594, no: 267

63. A.g.e., II. 551. el-Mizzî'nin, Amir b. İbrahim'in biyografisinde, "Tehzibu'l-Kemal" den yaptığı alıntıya

göre bu ibare, Nesâî'ye değil hocası Amr b. Ali'ye aittir. bkz. Aynı yer

64. 7. Araf, 175.

65. Tefsir, I. 507.

Konuyu gereksiz yere uzatmamak için hadisin sadece ayetle ilgili kısmını almış ve buna da "Bana bu hadisi rivayet eden ravi hadisin tamamını zikretti "veya "Muhtasar" ifadelerini kullanarak ayrıca işaret etmiştir. (66)

Bunun yanında çok uzun hadislere de zaman zaman yer vermiştir. Mesela, Hz.Süleyman'ın, şeytanlarla mücadelesi, Ka'b b. Malik'in tevbesi ve Hz. Musa ile Hızır'ın kıssası gibi hadisler bu cümledendir. (67)

SONUÇ :

En güzel ve en güvenilir Kur'an tefsirinin, Kur'an'ın Kur'an'la ve Kur'an'ın Hz. Peygamber (S.A.V) efendimizin hadisleriyle yapıları olduğunda kanaatımızca hiç şüphe yoktur.

Bu yönden, tanıtımını yapmaya çalıştığımız bu eser fevkalade önem arz etmektedir.

Ama daha önce de söylediğimiz gibi, eserin yukarıda zikredilen hususiyetleri dışında fazla bir orijinalitesi bulunmamaktadır. Eserin, özellikle dipnotlarıyla birlikte mütalaa edilmesinin faydalı olacağı kanısını taşıdığımızı söylemek isteriz.

66. Tefsir, I. 161, Rakam no: 161, I. 549, Rakam no: 242, Daha başka misaller için bkz. Rakam no: 246, 252, 271, 507, 589, 595, 647, 717.

67. A.g.e., I. 100, Tefsirin zikredilen hususiyetleri hakkında daha fazla bilgi için bkz. I, s. 97... 102.

KAYNAKÇA

el-Bidaye ve'n-Nihaye fi't-Tarih, Ebu'l-Fida İsmail b. Kesir el-Kuraşî ed-Dimaşkî (v. 774), Mısır- 1351/1932.

Brockelmann, C. Geschichte der Arabischen Litteratur, 1-2, Leiden, 1943. Supplementband, 1-3, Leiden, 1937.

Esmâ'ül-Müellifin, (Keşfu'z-Zunun'la birlikte), İsmail Paşa el- Bağdâdî, Dâru'l-Fıkr, Beyrut, 1402/1982.

Hadis Edebiyatı, Doç. Dr. İsmail Lütfi Çakan, Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Vakfı Yay., No: 35, 2. Baskı, İstanbul, 1989.

er-Risaletü'l-Mustatrafe, Muhammed b. Ca'fer el-Ketânî (v. 1345 H.), Kahraman Yay., İstanbul, 1986.

Sahih-i Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî en-Naysâbüî (V. 261), Tahkik: Muhammed Fuad Abdülbaki, İstanbul.

Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ, Ebu Abdillâh Şemsüddin ez-Zehebî (v. 748), Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1401.

Sünen-ü Nesâî, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâî (v. 303), Suyuti şerhi ve Sindî haşiyesiyle birlikte, Beyrut.

Şezerâtü'z-Zehab fî Ahbâri men Zeheb, Ebu'l-Felah Abdulhayy b. el-İmad ed-Dimeşkî el-Hanbelî (v. 1089 H.), Kahira, 1350.

Tabakâtü's-Şafiyetü'l-Kübra, Tacüddîn Ebunnasr Abdülvehhab b. Takıyyiddin Ali b. Abdilkâfî b. Temmam es-Sübki eş-Şâfiyyi (v. 771), I. Baskı, Mısır.

Tefsiru'n-Nesâî, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâî (v. 303), Tahkik: Sabri b. Abdilhalik ve Seyyid b. Abbas el-Cüleymî- Müessesetü'l-Kütüb'is-Sekafiyye, Beyrut, 1410/1990.

Tezkiratu'l-Huffaz, Ebu Abdillâh Şemsüddin ez-Zehebî (v. 748), Beyrut.

Vefeyâtü'l-A'yân ve Enbâu Ebnâ'iz-Zemân, Ebu'l-Abbas Şemsüddin Ahmed b. Muhammed b. Ebi Bekr b. Hallikan (v. 681), Tahkik: Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, I. Baskı, Mısır, 1948.